

Lessen voor successen 2023

DAW landbouwprojecten in Rijn-West

Inhoudsopgave

Voorwoord: 'Ondernemers in beweging'	3
Dit leverde het gratis DAW bodemadvies melkveehouder Bert op	4
DAW Krimpenerwaard: Betere waterkwaliteit zonder opbrengstverlies	6
Bustour verbindt praktijk en beleid	7
'De Boer aan het Roer werkt verbredend'	8
Akkerbouwer Henk zet zich in voor de zandhommel	10
Landbouwportaal: 'De coach stelde precies de juiste vragen'	12
De voordelen van agroforestry voor boer Edwin	13
Zoet water het nieuwe goud?	14
DAW demobedrijf: Met afwachten bereik je niets'	16
Dit is waarom waterkwaliteit zo belangrijk is voor boomtelers	18
Omdenken geeft biodiversiteit een plus	20
Ook voor jouw studieclub aan te vragen: onderzoekers de boer op!	21
'Het DAW helpt agrariërs het anders durven doen'	22

Kom je een QR-code tegen?

Scan het met de camera van je telefoon en vind meer informatie!

VOORWOORD

Ondernemers in beweging

'Als agrarisch ondernemer ben je altijd je bedrijfsvoering aan het bijstellen. Op de invloeden van buiten zoals temperatuur, vocht of om maar even wat te noemen, beleid heb ik als boer maar beperkt invloed. Natuur en politiek doen maar wat, en hebben grote invloed op het resultaat.

Bij ons op de boerderij nemen we maatregelen om huidige en toekomstige uitdagingen op het gebied van klimaat en zoetwaterbeschikbaarheid het hoofd te bieden. De bodem staat bij ons centraal. Een bedrijfssysteem dat tegen een stootje kan, in een veranderend klimaat, natuur of politiek gezien.

Van wezenlijk belang bij onze zoektocht naar een robuust systeem is het contact tussen ons als praktijk en de wereld om ons heen. Voor het DAW zijn wij demobedrijf: een ontmoetingsplek waar praktijk, periferie en beleid bijeen komen om aan de hand van (on)mogelijkheden in wensdenken en de harde werkelijkheid waar wij in ondernemen samen te laten komen. Maak kennis met het DAW, bij ons of in deze brochure. En leer van elkaar, want samen komen we verder.'

Klaas Schenk

Akkerbouwer, DAW demobedrijf en o.a. LTO-vakgroepbestuurder Akkerbouw en Vollegrondsgroenten

Jeannette Baljeu

Voorzitter Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West

'Voldoende water van voldoende kwaliteit is een uitdaging voor ons allemaal. Alleen samen kunnen we stappen zetten naar schoon en gezond water in onze regio. Voor het derde jaar presenteren we vanuit Rijn-West, samen met het DAW en LTO Noord een aantal inspirerende voorbeelden. Agrariërs in Rijn-West laten zien dat inzet tot resultaat leidt. Deze voorbeelden bieden concrete aanknopingspunten voor agrariërs die ook aan de slag willen. Natuurlijk verschilt de aanpak per gebied en per bedrijf, maar de voorbeelden laten zien dat er voor ieder bedrijf mogelijkheden zijn.

Het is van belang dat wij als bestuurders in het Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West zien wat er bereikt wordt en dat het effectief is om initiatieven als deze te ondersteunen. Willen we in 2027, het eindjaar van de Kaderrichtlijn Water, tevreden terug kunnen kijken, dan is het nodig dat we echt samen aan de slag gaan én blijven. Ik kijk er naar uit om ook in deze provinciale periode met elkaar aan de slag te gaan!'

Bodemadvies voor melkveehouder Bert

Wat veroorzaakt de achterblijvende gewasgroei op mijn perceel? Dat was de vraag waardoor melkveehouder Bert van den Hengel uit Baarn, besloot om gebruik te maken van het bodemadvies aangeboden door het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Hoe het bodemadvies verliep en wat hij hiervan geleerd heeft? Wij spraken Bert hierover.

Waarom vroeg je bodemadvies aan?

'Een aantal van mijn percelen bestaat voor de eerste 20 cm uit klei en daaronder bevindt zich veen. Het viel mij op dat er kale plekken op een van deze percelen zat, waar ook water bleef staan. Ik wil graag weten wat de reden daarvoor is.'

Hoe verliep het advies?

'Na het online indienen van mijn aanvraag, kwam bodemadviseur Tim de Wit langs om het perceel daadwerkelijk te bekijken. We hebben op meerdere plekken in het perceel drie stappen ondernomen: een meting gedaan met de bodemdrukmeter, het bodemleven bekeken met de schop in de grond en met de profielspade verschillende bodemlagen bekeken. Na de analyse hebben we de resultaten uit het veld vergeleken met de resultaten uit de eerder genomen bodemmonsters.'

Wat ontdekte je en ga je nu doen?

'Op de kale plek in het perceel zagen we een verdichting in de bovenste 2-3 cm. Hier kon geen water of zuurstof doorheen, waardoor weinig bodemleven te vinden

was, het organische stofgehalte laag was en gras hier dus niet goed kan groeien. Omdat het in de bovenste laag alleen verdicht is, lijkt mijn vermoeden dat het om ganzenschade gaat te kloppen. Om dit op te heffen kwam Tim de Wit met drie praktische adviezen:

1. Ondiep bewerken van mijn perceel: ik ben van plan om het perceel opnieuw in te zaaien. Het advies van de bodemadviseur was om met een ondiepe bewerking het perceel klaar te leggen voor het zaaien. Om zo het veen onaangeroerd te houden. Denk aan ondiep ploegen of spitten. Om nieuwe plasvorming te voorkomen is het goed om het perceel rond te leggen door te kilveren. Na het kilveren is de grond wat meer vastgereden. Als laatste is het daarom nodig om de bovenste 15 cm nog eens los te trekken voordat gezaaid wordt.
2. Inzaaien van rode klaver: rode klaver zal na het lostrekken een diepe penwortel vormen, die de grond ook openhoudt. Het zaaien van kruiden is hierbij ook een optie vanwege het intensieve wortelstelsel.
3. PH-waarde herstellen: de onderste

klei bleek grijs te zijn, wat wijst op een zuurstofarme omgeving. Door te bekalken, wordt calcium aan de bodem toegevoegd, wat de bodemstructuur verbetert en daarnaast de pH-waarde laat stijgen. In een minder zure bodem gedijen onder andere wormen beter en die zorgen voor een gunstige omgeving voor wortelgroei. Dit komt volgens bodemadviseur Tim de Wit ten gunste aan de grasgroei.'

Een aanrader, dat bodemadvies van het DAW?

'Bij ons is iedere samenstelling van het perceel verschillend. Wij zitten bijvoorbeeld op een perceel met de eerste 20 cm klei en daaronder veen. Bij buurpercelen kan dit weer heel anders zijn. Dat is wat het bodemadvies op maat zo belangrijk maakt. Inzicht in je eigen perceel door bodemadvies op maat om zo je opbrengst van en in het perceel te optimaliseren.'

Gratis bodemadvies, hoe vraag ik dat aan?

Boeren en tuinders met vragen over een specifiek perceel en/of andere vragen over hun bodem kunnen via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) kosteloos advies krijgen van een onafhankelijke en gespecialiseerde bodemadviseur uit jouw regio.

Wil jij dat ook?

<https://agrarischwaterbeheer.nl/content/bodemadvies-aanvragen-voor-jouw-gratis-bodemadvies/>

DAW PROJECT KRIMPENERWAARD

Betere waterkwaliteit zonder opbrengstverlies

'Elk bedrijf is anders, ik haal voordeel uit deelnemen aan dit DAW-project.' Dat zegt Jan Christiaan Anker, melkveehouder in Stolwijk en tien jaar deelnemer aan het DAW Krimpenerwaard.

In 2013 sloot Anker zich aan bij de eerste studiegroep van het DAW in de Krimpenerwaard. Een groep die wordt begeleid door Sjon de Leeuw van PPP Agro Advies. Het doel van deze groepen? De Leeuw vat het kernachtig samen: 'Als boer zo goed mogelijk je nutriënten benutten en zo weinig mogelijk ervan verliezen naar het oppervlaktewater.' Anker voegt toe: 'En toch een boterham verdienen.'

Goede slagen gemaakt

Beiden zijn overtuigd dat ze mineralen beter benutten in het algemeen en van stikstof in het bijzonder. Dat lukte door maatregelen op het gebied van graswinning, weidegang en bemesting te nemen.

Uit de resultaten blijkt bijvoorbeeld dat de input uit stikstofkunstmest de afgelopen jaren met een derde afnam, zo'n 40 kilo per hectare minder. De Leeuw: 'Terwijl het in de gewasopbrengsten niet waarneembaar is. Afhankelijk van de weersomstandigheden, is er meer variatie in de eiwitopbrengst.' Het gevolg is aanwijsbaar minder verlies van nutriënten naar het oppervlaktewater. Ergo: een betere waterkwaliteit. Belangrijk

voor de ondernemer is dat de opbrengsten er niet onder lijden. 'Tot nu toe hebben de inspanningen mij financieel voordeel gebracht', stelt Anker vast. 'En dat is een goede prikkel.'

Blijven bijleren

Anker ziet geen reden om na tien jaar te stoppen: 'Ieder jaar is weer anders en je leert steeds bij. En er kunnen door aangepaste regelgeving ook nieuwe eisen komen. Daar kan ik in de studiegroep mee aan de slag.'

Ben jij melkveehouder of akkerbouwer in de Krimpenerwaard of Schieland en wil je graag deelnemen aan het project DAW Krimpenerwaard & Schieland? Sluit je aan bij een studiegroep door te mailen naar Sjon de Leeuw c.de.leeuw@ppp-agro.nl.

DAW WATERKARAVAAN

Praktijk en beleid verbinden met de bus

De DAW Waterkaravaan bezocht in mei 2023 het melkveebedrijf van Jaap Verduijn in Aartlanderveen. Met de bus van het DAW kunnen agrariërs, beleidsmakers en bestuurders gezamenlijk op veldexcursie. Zo verbinden we praktijk met onderzoek en beleid.

'Het leuke is dat aanwezigen waaronder beleidsmakers met de DAW Waterkaravaan komen kijken naar je totale bedrijfsvoering', vertelt Jaap Verduijn. 'Ik liet zien wat ik doe aan waterkwaliteit op mijn bedrijf en deelde waar ik tegenaan loop. Ik strooi bijvoorbeeld weinig kunstmest. Maar de nieuwe regels zitten me dwars. Ik hoefde geen eigen mest af te voeren, maar met de nieuwe regels (derogatie) moet dat wel en moet ik misschien toch kunstmest gaan gebruiken.'

Jaap geeft de laatste jaren meer aandacht aan natuur en het sluiten van kringlopen. 'Met een ecoreiniger zorg ik voor ecologisch slootschonen. Er staan nu verassend meer planten. De schouw is ook veranderd. Eerder moest alles netjes strak, nu kan je het langer later staan. Voor de natuur is het beter en het went gauw. Iemand van het waterschap zei bij het bezoek: Het is hier mooier dan bij onze oevers.' Jaap liet ook de veedrinkbak zien, die hij via het Landbouwportaal met subsidie heeft aangeschaft. Hij is er heel

tevreden mee: 'Het vee drinkt beter en ze lopen veel minder naar de slootkanten zodat die minder worden vertrapt. Ik wil er nog wel een paar bij.'

Jaap kijkt positief terug op het bezoek van de DAW Waterkaravaan. 'Het leuke is dat we van elkaar leren. Boeren en beleidsmakers wisselen hun kennis én praktijkervaringen uit. Ik demonstreerde bijvoorbeeld de eco-reiniger. Maar laten zien alleen is niet voldoende: het stimuleren van maatregelen via subsidies is ook nodig. Dat helpt een stap zetten, waardoor je iets probeert. En dan merk je dat je met simpele maatregelen resultaten kunt halen.'

'De Waterkaravaan heb ik als een parel in mijn broekzak om praktijk en beleid te verbinden: als een vooruitstrevende ondernemer z'n bedrijfsaanpak wil tonen en partners en andere ondernemers kan inspireren is met elkaar op het bedrijf kijken z'n goede manier.'

Lydia Wijbinga,
regiocoördinator Utrecht en Noord-Holland

DAW PROJECT

'De Boer aan het Roer werkt verbreedend'

'Het gebiedsproces in de Bovenkerkerpolder heeft samenhang en contacten opgeleverd tussen boeren en andere gebiedspartijen. Wij veehouders zijn in gesprek met waterschap, provincie, gemeente en andere organisaties. En daarbij is iedereen gelijk.'

Bart Wesselingh, melkveehouder in de Bovenkerkerpolder, is nauw betrokken bij de Boer aan het Roer. 'Dat resultaat is grote winst', vindt Bart. Collega-melkveehouder Kees Lambalk vult aan: 'We hebben jonge boeren zoals Bart er speciaal bijgehaald: het gaat over hún toekomst! Tijd en geld is wel schaarser bij jonge boeren.'

Inbreng van onderop

De Boer aan het Roer is een integraal gebiedsproces in vier veenweidenpolders in het Groene Hart. Voor elk van de vier polders is een toekomstvisie opgesteld. Dat is maatwerk per gebied, met zoveel mogelijk inbreng 'van onderop': de toekomstwensen van agrariërs en andere gebiedspartners zoals waterschap, provincie, gemeente en agrarisch collectief.

Zowel Kees als Bart hebben in de ontwerpateliers vanuit het polderbelang aan tafel gezeten, hun persoonlijke belang kwam op de tweede plaats. 'Het mooie van de ontwerpessies vind ik dat je van andere partijen hoort hoe ze de toekomst zien. Dat is inspirerend', aldus Kees. De toekomstvisie vraagt van agrariërs én

overheden verandering van dagelijkse werkwijzen. En dat is lastig, zeker nu er veel verandert. Met alles wat er speelt hebben partijen elkaar juist nodig om het verschil te maken.

Melkveehouders Bart Wesselingh (links) en Kees Lambalk bij bloemrijke slootkant.

Nu kijken boeren en gebiedspartners welke projecten uit de visie ze samen kunnen oppakken. Kees: 'We hebben een gebiedsvisie met elkaar vastgesteld. Maar het moeilijkst is de uitvoering ervan. Het mooiste zou zijn als we opnieuw kunnen beginnen met inrichten, zonder dat we rekening hoeven te houden met wat er al is'. Om de uitvoering te laten slagen maken partijen een (bestuurlijke) intentieovereenkomst. Voor Bart is deze nietszeggend: 'Het is een intentie voor maar drie jaar, te kort om investeringsbesluiten te nemen voor mijn bedrijf.'

Nu geen verdienmodel voor natuur- en weidevogelbeheer

'Onze polder springt eruit wat betreft biodiversiteit en weidevogels' benadrukt Kees in het gesprek. 'We hebben hier een echte boulevard waar de weidevogels je 'om de oren vliegen'. En ik doe in het voorjaar op één perceel aan greppelinfiltratie om weidevogels te lokken. En straks misschien peil gestuurde drainage!' Kees is supertrots op zijn bloemrijke slootranden en kruidenrijk grasland. 'Er komen veel bijen en vlinders, de biodiversiteit is groot. Als ik op mijn trekker zit geniet ik daar enorm van! Maar ik realiseer me ook dat jongere boeren hun grond vanwege kosten en tijd niet extensief kunnen beheren. Op dit moment is er geen verdienmodel voor natuur- en weidevogelbeheer: de boer legt er nu zelfs op toe'. Boer Bart doet een oproep aan de provincie Noord-Holland: 'Houd je

aan de doelstellingen voor Natuurnetwerk Nederland (NNN) en weidevogels.' En Kees roept gebiedspartners op tot actie: 'Probeer altijd met elkaar te praten: je hebt elkaar nodig!'

Meer weten?
Scan de QR-code

De Boer aan het Roer:

Of neem contact op met
Caroline van de Veerdonk,
veerdonk@org-id.org
of Jolien Verweij,
jolien.verweij@waternet.nl.

**Provinciaal
Programma
Landelijk Gebied
"Buitengewoon
Noord-Holland":**

BIODIVERSITEIT

Zandhommel wordt blij van akkerranden Hoeksche Waard

De zandhommel was zes jaar geleden voor akkerbouwers Henk en Gerben Melissant, Wilco Dam en Roger en Jan van Vught nog een grote onbekende. Nu zorgen zij met hun akkerrandbeheer bij de Korendijkse Slikken speciaal voor dit insectje.

Gert Huijzers is al meer dan vijftig jaar betrokken bij de natuur en het insectenleven in de Hoeksche Waard. 'De bedreigde zandhommel komt nog maar in twee regio's in Nederland voor, hier bij de Spuimonding en Tiengemeten en in de Biesbosch. Die zes kilometer akkerrand is dus cruciaal. En Henk is daarbij een drijvende kracht geweest.'

Akkerbouwer Henk: 'Insecten zijn een basis voor de voedsellijn. En zonder

akkerranden heb je geen insecten.' De akkerbouwer houdt al langer rekening met de natuur. Veelal zonder vergoeding. 'De regelgeving vind ik te star. Ik wil kunnen experimenteren, zodat we ervan kunnen leren. Zo hebben we ontdekt dat insecten in een akkerrand helpen bij het bestrijden van luizen in bieten. Een bloemrijker rand langs een veld uien geeft juist meer trips. En die moet je dan chemisch gaan bestrijden en dat wil ik niet.'

Voorbeeld voor akkerranden

'Veel boeren hier willen akkerranden,' weet Henk. 'Dat zie je terug in de Hoeksche Waard. Maar de kosten zijn een probleem, met name door het randenbeheer dat veel arbeid kost.' En het is anders werken weet Henk uit ervaring. 'Het is mij wel eens gebeurd dat er coloradokevers in een akkerrand kwamen en dan moet je de aardappelplanten gaan spuiten.'

Speciaal zaadmengsel

De Coöperatie Collectief Hoekse Waard (CCHW) denkt mee met de boeren. Zo is met de coöperatie een speciaal zandhommel zaadmengsel samengesteld. In plaats van alles in één keer maaien gebeurt dat nu in delen, en deels ook later in het seizoen. Henk: 'Ik moest er aan wennen. Je bent gewend dat het er strak gemaaid uitziet. Dat is nu anders en ik vind het net zo mooi. Ik zie ook veel meer insecten in de stroken dan vroeger.'

Gert Huijzers kan dat bevestigen. Hij heeft de afgelopen drie jaar meegewerkt aan een project (zand)hommeltellingen van stichting EIS (kenniscentrum voor insecten en andere ongewervelden). Daaruit blijkt dat het aantal zandhommels en andere insecten goed reageren op de ingezaaide akkerranden. Gert: 'Goed akkerrandbeheer vraagt veldkennis en ook overleg, bijvoorbeeld met de loonwerker. Ook die is gewend strak te maaien. We overleggen ook met natuurorganisaties, want hun

beheer is vaak gericht op weidevogels en planten, terwijl voor zandhommels en insecten in het algemeen een aanvullend beheer nodig is, zoals later in het seizoen en gefaseerd maaien.'

Zandhommelzuidas

Maar dat het kan, die zandhommel stimuleren is voor Gert aanleiding geweest om samen met Linde Slikboer van EIS en Anne Kleinjan van de provincie Zuid-Holland onderzoek te doen naar een 'Zandhommelzuidas'. 'Een ecologische verbinding langs de zuidkant van de Hoeksche Waard van de Spuimond naar de Biesbosch, bestaande uit zomerkades, grasgorzen, dijken, wegbermen en een brede strook agrarisch gebied. Ook fazanten en patrijzen hebben daar baat bij.'

Het onderzoek en voorstel is inmiddels opgenomen op de voorlopige lijst projecten in het NPLG Zuid-Holland.

Meer weten?
Scan de QR-code

Stichting EIS:

**Coöperatie
Collectief
Hoekse Waard:**

Volop aanvragen bij Landbouwportalen

Noord-Holland

- Sinds 2018
- 1500 bezoekende boeren en tuinders
- 45% van agrariërs in Noord-Holland
- 1800 subsidieaanvragen

www.landbouwportaalnoordholland.nl

Rijnland

- Sinds 2022
- Al 246 coachgesprekken
- Melkveehouderij en akkerbouw
- 74 subsidieaanvragen

www.landbouwportaalrijnland.nl

Populaire maatregelen via Landbouwportaal

- Veedrinkbak
- Herinrichting erf voor bovenwettelijk tegengaan erfafspoeling nutriënten
- Veegmachine met opvangbak (Erfafspoeling)
- Drift reducerende spuittechnieken
- Bovenwettelijke mestopslag, langer dan 7 maanden tot maximaal 10 maanden
- Ecoploeg
- Sensing- en beslissingsondersteunend systeem voor voldoende zoetwater

Wat kan het Landbouwportaal voor jou betekenen?

Met het Landbouwportaal willen overheden en het DAW het boeren en tuinders zo gemakkelijk mogelijk maken om te werken aan duurzaam bodem- en waterbeheer. Via het Landbouwportaal krijgen agrarische ondernemers toegang tot meer kennis, door bijvoorbeeld het coachgesprek. De coaches komen zelf uit de landbouwpraktijk en weten met welke uitdagingen ondernemers te maken hebben.

‘De coach stelde precies de goede vragen: welke kant willen jullie op met het bedrijf en hoe kan het Landbouwportaal Rijnland daarbij helpen?’

**JAN HAM, AKKERBOUWBEDRIJF
GEBR. HAM, NIEUW-VENNEP:**

‘Vraag zo’n gratis adviesgesprek met een coach aan. Je kunt er zo veel uithalen, ook zaken waar je zelf zo 1-2-3 niet aan denkt. En we zullen het toch echt met elkaar moeten doen.’

**JAN HAM, AKKERBOUWBEDRIJF
GEBR. HAM, NIEUW-VENNEP:**

Meerwaarde agroforestry voor boer Edwin

Agroforestry draagt bij aan een duurzame uitstraling van je bedrijf. Maar het heeft meer voordelen weet melkveehouder Edwin Sengers: ‘De patrijs laat zich zien, het waterbergend vermogen van de bodem vergroot en welk bedrijf wil een deel van de koolstof kopen?’

Duurzame invulling

Edwin Sengers combineert samen met zijn vrouw Sandra een melk-veehouderij met een horecabedrijf. De vraag van bezoekers over duurzaamheid zette hem op het spoor van agroforestry. ‘Via landschapsbeheer maak ik zichtbaar dat ik bezig ben met biodiversiteit. Door akkerranden vol zonnebloemen bijvoorbeeld. Maar ook door aanplant van bomen en struiken.’ De brede bufferstroken en akkerranden plantte Edwin in samenspraak met de verpachter vorig jaar vol met onder andere de Gelderse roos, sleedoorn en meidoorn. ‘Slim benutten van een verplichte richtlijn. Een ander stuk land wil ik in samenspraak met het waterschap gaan beplanten als voederhaag om het waterbergend vermogen te vergroten.’

Tevreden met de keuzes die hij maakte, is Edwin zich ook bewust van de risico’s. ‘In overleg met de verpachter hebben we vrijwillig agrarisch land omgezet naar een landschapselement, zonder dat ik weet wat het rendement is. Er is een minimale beheersvergoeding, een soort onkostenvergoeding. En dat is te weinig.

Duurzaamheid moet veel meer een verdienmodel zijn.’

Bomen- en struikenteelt ten behoeve van koolstofvastlegging zou een aanvullend verdienmodel kunnen zijn, denkt Sengers. ‘Ook als boodschap richting de maatschappij. Met mijn aanplant leg ik Co2 vast.’ Ook de afzet van noten door de aanplant van notenbomen kan een nieuw verdienmodel zijn.

‘Het vergt kennis en kunde’

Ton Baltissen - DAW Bodemadviseur met specialisatie agroforestry: ‘Agroforestry toevoegen aan je bedrijfssysteem kent vele voordelen zoals het verhaal van Edwin laat zien. Tegelijkertijd vergt het integreren van bomen nieuwe kennis en kunde en vooral een goede voorbereiding om duidelijkheid te krijgen over het verdienmodel. DAW-adviseurs kunnen je helpen of je bodem geschikt is voor een agroforestry-systeem.’

INTERVIEW

'Zoet water is het nieuwe goud'

'Werken bij Vertify voelt als kind in een snoepwinkel!' Aan het woord is Pieter Vlaar, zoon van een bollenkweker en sinds een kleine twee jaar Business Development Manager bij Vertify. Hij licht toe: 'Vertify is een onafhankelijke stichting die praktijkonderzoek uitvoert zonder winstoogmerk voor de akkerbouw, bloembollenteelt, vollegrondsgroenten en glastuinbouw.

De praktijkonderzoeken vinden plaats op eigen proeflocaties en in kassen van Vertify en ook bij ondernemers op het erf. Akkerbouwers, glastuinders, bollen- en groentetelers kunnen onderzoeksresultaten vaak direct toepassen in hun bedrijfsvoering. De resultaten bieden dikwijls een basis voor bedrijven om innovaties door te voeren en zich daarmee goed voor te bereiden op een duurzame toekomst. Een goede balans tussen ecologische, economische en sociale aspecten staat voorop.

Ander watermanagement

Een sprankelend voorbeeld is het initiatief Zoetwaterboeren. In de afgelopen jaren heeft pootgoedteler Klaas Schenk zijn bedrijfsvoering volledig omgegooid met water en bodem als uitgangspunt. Dit heeft geleid tot een geheel andere manier van watermanagement. Hij begon met de aanleg van druppelirrigatie, de bouw van een waterreservoir, het slaan van twee bronnen en de omschakeling naar teelt op

bedden. Om deze transitie gestructureerd en zorgvuldig verder op te pakken, is het project Zoetwaterboeren gestart samen met projectpartners en ketenpartijen waaronder Vertify en Greenport Noord-Holland Noord. In 2022 is begonnen met de aanleg van peilgestuurde drainage. De aanleg van ondergrondse wateropslag en een nutriënt catcher staan in 2023 op de planning. Doel is om de waterkringloop op het individuele agrarische bedrijf te sluiten.

Vertify werkt intensief samen met Greenport West-Holland en Greenport Noord-Holland-Noord. Een Greenport is een platform waarbinnen onderwijs, onderzoek, overheden en ondernemers (4 O's) gezamenlijk werken aan duurzame ontwikkeling van de food- en agriketens. Ondernemers en belanghebbenden uit dit gebied kunnen daardoor gebruik maken van kennis en innovaties om te verduurzamen. Zo is Pieter aanspreekpunt 'Waterbeheer en open teelten' en 'Digital Farming' voor verduurzamingsprojecten

voor Greenport Noord-Holland-Noord, dat krap in de medewerkers zit. Hij helpt hen bij het leveren van kennis en jaagt projecten aan.

Zien is geloven

Verschillende PPS-projecten leggen de focus op geïntegreerde teeltsystemen. Agrarische ondernemers kunnen die gebruiken om te voldoen aan de duurzaamheidswensen vanuit de samenleving en de wet- en regelgeving die daaruit voortkomt, zoals de Kaderrichtlijn Water en de Farm-to-Fork-strategie. Dit wordt 'integrated crop management' genoemd. Deze integrale aanpak geldt voor bodem, water, gewas en gewasbescherming. Data en Kunstmatige Intelligentie (AI) spelen een centrale rol in de toepassing.

Pieter: 'We organiseren frequent bijeenkomsten, veldbezoeken en open dagen, waarmee we de opgedane kennis verder willen verspreiden. Ook werken we met telersgroepen die meedenken en

PIETERS ADVIES:

'Wacht niet tot veranderingen jou in gang zetten, maar neem zelf het heft in handen!'

richting geven aan het onderzoek. Ons centrale motto bij de communicatie en demonstratie van kennis en inzichten is: 'Zien is geloven'. Agrariërs en stakeholders waarderen de onderzoeken van Vertify enorm omdat de resultaten onafhankelijk en deskundig getest en gevalideerd zijn.'

Pieter Vlaar van Vertify

Remco, Martijn en Huibert zoeken praktijkoplossingen en delen dat als DAW demobedrijf.

DAW DEMOBEDRIJVEN

‘Interessant gesprek en andere kijk’

Binnen het DAW netwerk demobedrijven delen boeren en tuinders hun werkwijze en ervaringen met bodem- en watermaatregelen. Waardevol vindt deelnemer Remco Wesdorp van Proeftuin Van Pallandtpolder op Goeree-Overflakkee. ‘In gesprek met collega’s krijg je soms net ergens een andere kijk op.’

De deelnemers aan het netwerk van het DAW zijn over het algemeen gangbare ondernemers. Deze akkerbouwers, melkveehouders, tuinders en loonwerkers zitten verspreid over heel Nederland en hebben allemaal hun eigen werkwijze. Er is echter één belangrijke overeenkomst tussen de ongeveer dertig demobedrijven: ze willen dóen. Op hun bedrijf zoeken ze naar praktijkoplossingen.

Met afwachten bereik je niets

Remco Wesdorp, één van de deelnemers van het eerste uur aan het DAW netwerk: ‘De agrarische sector krijgt in toenemende mate

te maken met opgaven en binnen Proeftuin Van Pallandtpolder experimenteren wij daarom met verschillende maatregelen om ons bedrijf weerbaar en toekomstbestendig te maken. Met afwachten bereik je niets.’

Afvalstromen benutten

Remco werkt samen met Huibert en Martijn op Goeree-Overflakkee aan een bedrijf dat natuurinclusieve landbouw in combinatie met kringlooplandbouw centraal zet. De samenwerking tussen een akkerbouw- en melkveebedrijf, dat bekend staat als Proeftuin Van Pallandtpolder, bestaat sinds 2021. Ze benutten

afvalstromen van het akkerbouwbedrijf op het melkveebedrijf en visa versa en hanteren een extensief bouwplan om met behulp van natuurstroken, bokashi en minimaal kerende grondbewerking, gewassen te telen met minimaal gebruik van kunstmest.

Hoe werkt het en wat kost het?

Als DAW demobedrijf krijgt Remco Wesdorp regelmatig belangstellende boeren en tuinders op bezoek in de Proeftuin. ‘Collega-ondernemers willen graag weten hoe het werkt, of het werkt en wat het ons aan tijd of geld kost. Vaak ontstaat een interessant gesprek over maatregelen die onze bezoekers toepassen en zo krijg je soms net een andere kijk op je eigen werkwijze.’ Naast ondernemers, ontvangt Remco ook graag beleidsmakers en bestuurders. ‘Zoals medewerkers van het waterschap. Ik vind het belangrijk

dat zij weten wat bepaald beleid in de praktijk betekent. Zoals richtlijnen voor waterbeheer, wat voor ondernemers op Goeree-Overflakkee een enorme uitdaging vormt. Een goede samenwerking tussen ondernemers en beleidsmakers is dan belangrijk.’

DAW netwerk demobedrijven: informatie en inspiratie

Welke maatregelen neem jij al op jouw bedrijf of wil je nemen? Waar wil je meer over weten? Bezoek een DAW demobedrijf en ga met elkaar in gesprek!

Meer weten?
Scan de QR-code

‘Zo komen we gezamenlijk verder’

Hedwig Boerrigter, DAW Kennismatcher Akkerbouw en projectleider: ‘Er is behoefte aan praktijkvoorbeelden van werken aan bodem- en waterkwaliteit, zowel bij agrariërs als bij de DAW-partners, met name in de eigen regio. Met het netwerk van DAW-Demobedrijven komt het DAW daaraan tegemoet. De demobedrijven zoeken naar praktijkoplossingen voor de opgaven van deze tijd. De bijeenkomsten die we op de demobedrijven organiseren zijn voor alle collega-boeren en -tuinders, maar ook voor beleidsmakers. Door met elkaar in gesprek te gaan en te leren van elkaars ervaringen, komen we als landbouwsector verder.’

'Boomteelt heeft belang bij goede waterkwaliteit'

'Kwekers in de boom- en sierteeltsector in de volle breedte versterken, dat is wat Greenport Boskoop doet voor haar deelnemers'. Aan het woord is Henk van der Smit. Zelf was hij kweker en bestuurder in het onderwijs, bij een waterschap, later wethouder bij een gemeente. Nú is hij secretaris van de Stichting Belangenbehartiging Greenport Boskoop (SBGB).

Twee stichtingen helpen kwekers

'Het gaat om Stichting Greenport regio Boskoop en Stichting Belangenbehartiging Greenport Boskoop (SBGB). De SBGB is gesprekspartner voor gemeenten (Boskoop, Bodegraven-Reeuwijk, Alphen a/d Rijn, Waddinxveen), Hoogheemraadschap van Rijnland en de provincie Zuid-Holland. Dat doet de stichting voor haar deelnemers: kwekers in de boom- en sierteelt en haar toeleveranciers.'

Henk licht toe: 'Boomkwekers kunnen dankzij de SBGB gebruik maken van diverse vaste activiteiten:

1. Een overslagterrein (Stibosplein) waar ondernemers een plaats kunnen huren voor overslag van hun producten.
2. Bieden van watercompensatierechten, ook Berging Rekening Courant (BRC) genoemd. De SBGB koopt kwekersgronden af voor het maken van watervoorraadbassins'

De tweede activiteit legt Henk uit. 'De vele sloten in het gebied Boskoop verhinderen vaak een optimale bedrijfsinrichting voor telers. De SBGB koopt onrendabele

kwekerijen op om daarvan water te maken. Hierdoor beschikt zij over zogenaamde watercompensatierechten waarvan kwekers gebruik kunnen maken als zij een sloot willen dempen. De nieuwe waterpartijen worden zo ingericht dat de natuur er beter van wordt en de emissie vanuit de kwekerijen naar het oppervlaktewater vermindert door de dempingen van sloten die tegen de kwekerij aan liggen. Dit gebeurt in overleg met het waterschap.'

Maatregelen op het erf

De SBGB brengt boom- en sierteeltkwekers in contact met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Een flink aantal kwekers neemt maatregelen op het erf voor

Henk van der Smit bij een voorraadbassin voor kwekers bij Boskoop.

verbetering van de waterkwaliteit. Denk aan een spoelbak voor bestrijdingsmiddelen of een weerstation voor het beste spuitmoment. Ook heeft de SBGB ervaring met het landbouwportaal van Hoogheemraadschap van Rijnland. De teller van de bedrijfsbezoeken in het kader van het Landbouwportaal staat op 246. Delphy dient aanvragen in voor kwekers en doet coaching.

Deelnemers aan de SBGB leveren een jaarlijkse financiële bijdrage. Ook overheden zoals gemeenten, provincie Zuid-Holland en Rijnland dragen financieel bij. Er is een goede samenwerking tussen LTO Noord en de SBGB.

Zorg om waterkwaliteit

'De boomteelt is gevoelig voor waterkwaliteit. Slootwater is de belangrijkste bron voor beregening. De zorg om een goede waterkwaliteit leeft daarom sterk bij kwekers', licht Henk van der Smit toe. Reden voor de SBGB om een integraal Waterplan op te stellen, inclusief een uitvoeringsprogramma. De ambitie in het

Waterplan is om binnen 5 jaar de doelen van de Kaderrichtlijn Water te halen.

Neem de fosfaatbelasting in water. Kwekers voelen zich met elkaar verantwoordelijk voor het terugbrengen van fosfaten in water (20% komt van kwekers, 80% uit natuurlijke bronnen). Er zijn onderzoeken gestart om de belasting met fosfaat terug te dringen. Innovatie is de motor hierachter. De uitdaging is: fosfaat uit het water halen en gebruiken als meststof.

Henk doet een oproep aan kwekers: 'We gaan ervoor om aan de Europese waternormen te voldoen, in ieders belang. Onze afnemers (consumenten, overheden) willen het: daar doen we het voor!'

Meer weten?
Scan de QR-code

LEVENDIGE BOERENSLOOT

Omdenken voor meer biodiversiteit in de sloot

Veehouder Arjan van Diemen uit Vlist stak acht jaar geleden als een van de eersten uit Utrecht zijn vinger op om mee te doen met het koplopersproject Levendige Boerensloot. De kartrekker van het ecologisch slootshonen als voorzitter van het ANV Lopikerwaard is blij met de toegenomen bewustwording voor een natuurlijke sloot.

Om boeren en schouwers wegwijs te maken in een natuurlijke, biodiverse sloot werd door onder andere HDSR en ANV Lopikerwaard negen jaar geleden het project Levendige Boerensloot gestart. Danneke Verhagen van HDSR: 'Het was een experiment hoe we vergoeding, beheer en controle van ecologisch slootbeheer goed vorm konden geven. De uitkomsten zijn de basis geweest voor de ANLb beheerpakketten waaruit boeren nu vergoeding krijgen voor ecologisch slootbeheer.'

Ander slootbeheer

Veehouder Arjan over zijn bloeiende sloot: 'Het is omdenken. Ik laat de sloot nu jaarlijks een béétje baggeren en niet eens in de vijf jaar rigoureuus zodat je alle planten kwijt bent. Ook laat ik de sloot niet dichtgroeien om te voorkomen dat planten verstikken.'

De deelnemers aan het project werden geadviseerd vanuit de agrarische collectieven en het Hoogheemraadschap. Arjan: 'Er is meer bewustwording, ook onder loonwerkers die nu vrijwel allemaal een ecologisch slootshoon-apparaat in huis hebben. Leerzaam vond ik ook het contact met schouwmeesters. Zij kijken inmiddels met een andere blik naar een bloeiende sloot. Vergoeding voor dit slootbeheer blijft wel logisch, vindt Arjan: 'Meer biodiversiteit is een wens van de hele maatschappij.'

Meerdere waterschappen steunen nieuwe plannen van de agrarische collectieven om het slootbeheer naar een nog hoger plan te tillen. Verhagen: 'In dit nieuwe project geven we boeren meer ruimte om een sloot bijvoorbeeld een jaar niet te beheren. Deelnemers maken een slotenplan voor hun hele bedrijf en kunnen per jaar en sloot kiezen wat het beheer is. Meer rust in de sloot verbetert de biodiversiteit.'

Video's over ecologisch slootshonen

DAW KENNISPROGRAMMA

Onderzoekers de boer op

Het DAW Kennisprogramma wil onderzoek en praktijk beter op elkaar laten aansluiten. Hoe doen ze dat? Door onderzoekers rechtstreeks het veld in te sturen! Lisa Ligtermoet, projectleider van het DAW Kennisprogramma, benadrukt: 'Door onderzoekers bij de boer te brengen, stimuleren we actieve kennisuitwisseling en dat komt ten goede aan zowel theorie als praktijk.'

Nodig een onderzoeker uit

Heb jij bijvoorbeeld binnenkort een afdelingsavond? Een bijeenkomst met je studie- of projectgroep? Nodig dan een onderzoeker uit! Samen met je groep en de onderzoeker kun je ingaan op een vraagstuk op het gebied van bodem, water en klimaatadaptatie. Enkele voorbeelden: het voorkomen en aanpakken van

bodemverdichting, maatregelen tegen toenemende droogte en het laten slagen van groenbemesterteelt.

Boeren en tuinders kunnen in gesprek met onderzoekers die werkzaam zijn bij universiteiten, onderzoeksinstituten en verschillende hogescholen. Een gesprek met een onderzoeker kan aangevraagd worden via het formulier op de website van het DAW. Het DAW Kennisprogramma vergoedt de inzet van de onderzoeker, onder voorwaarde dat de aanvraag gerelateerd is aan het thema water, bodem en/of klimaatadaptatie. Het aanbod loopt tot 1 juli 2024, afhankelijk van beschikbare middelen.

Meer informatie?

Contactpersoon: Lisa Ligtermoet
lligtermoet@ltonoord.nl

Scan deze QR code om het formulier in te vullen.

Programmamanager DAW: 'Agrariërs, neem zelf het stuur in handen!'

'Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) biedt agrariërs inzicht in goede maatregelen die helpen de kwaliteit van water en bodem te verbeteren. Het programma biedt kennis en financiering aan boeren en tuinders, en helpt hen zo al tien jaar om het anders te durven doen.' Aan het woord is Meri Loeffen, landelijk programmamanager DAW.

Maar het DAW is meer: 'Het is ook een beweging waarmee de landbouwsector, brancheorganisaties en overheden waaronder waterbeheerders gezamenlijk in actie komen', aldus Jan Willem Huizinga, programmamanager gezond water bij Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK). 'Een beweging die de landbouw kan ondersteunen bij haar opgaven, zoals klimaat en waterkwaliteit en -kwantiteit. Dat zien we bij het Landbouwportaal Noord-Holland. De agrarische sector is bereid te verduurzamen als je de juiste toon naar elkaar weet te vinden.'

'Belangrijk is keuzevrijheid, dat de ondernemer maatregelen neemt die bij hem en zijn bedrijf passen, zegt Meri. In de bedrijfsvoering op het erf zou water

en bodem sturend moeten zijn wat Meri betreft. 'Dan is het DAW over 10 jaar niet meer nodig.' Jan Willem Huizinga vult aan: 'Agrariërs en watermensen bij overheden hebben elkaar nodig voor een veerkrachtiger watersysteem, een goede bodem en voldoende water. Dat zijn gezamenlijke waarden die voor beide sectoren de toekomst bepalen!'

Meri Loeffen, Landelijk programmamanager
Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)

Bovenwettelijke maatregelen

Welk bijdrage DAW levert aan de waterkwaliteit is lastig hard te maken. Wel kan het DAW laten zien hoeveel boeren meedoen aan welke DAW-projecten en welke maatregelen uit de BOOT-lijst zij nemen. Loeffen: 'De bovenwettelijke maatregelen die deelnemers aan het DAW nemen dragen bij aan de KRW-doelen. Door middel van advies en subsidiering via landbouwportalen zoals HHNK en Rijnland willen we het nemen van maatregelen voor boeren en tuinders zo gemakkelijk mogelijk maken.'

Meri Loeffen wil in het DAW toewerken naar invloedrijke projecten en maatregelen en het kennisprogramma verder uitbreiden. 'Het kennisprogramma legt verbinding tussen agrariërs, onderwijs en onderzoek, dat is cruciaal. We brengen kennis van wetenschap bij de boer en halen praktijkervaringen bij de boer op. Zo ontdekken we wat werkt, maar ook wat in de praktijk goed toepasbaar is.'

Meri roept agrariërs op om 'het stuur in eigen hand' te nemen. 'Neem zelf de lead: niets doen is geen optie. Houd de waarden overeind waar je als boer van afhankelijk bent: water, bodem, ruimte, biodiversiteit.'

Jan Willem Huizinga, programmamanager
gezond water bij Hoogheemraadschap
Hollands Noorderkwartier (HHNK)

**'Neem zelf de lead:
niets doen is geen
optie. Houd de
waarden overeind
waar je als boer van
afhankelijk bent:
water, bodem, ruimte,
biodiversiteit.'**

MERI LOEFFEN

meer weten?
Scan de QR-code

Colofon

Deze uitgave is tot stand gekomen door Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West, in samenwerking met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Datum

September 2023

Redactie en samenstelling

Otto Cox, Caroline van de Veerdonk en Lytsa Post

Vormgeving

Comceptum Genemuiden

Drukwerk

Velpa Printing

Meer informatie?

www.agrarischwaterbeheer.nl | www.rijnwest.nl

Overname van teksten is toegestaan mits met bronvermelding